

zijn wetten
nemen"

Wel duidelijk

en daarom
zijn. Maar be-
moet afstaan
te verhelpen,
m.i. de moei-
n gaan? Wat
g, met name
Warmondsche
staat alle be-
en dwaasheid
en. M.i. gaat
tig voorbij, en
zijn inzicht
is zoo lastig
is, of niet,
ook in onze
ost is. Echter,
r de sfeer en
naar over den
roomschen on-
nent ook de
alist zijn?
alistische stel-
eoretische be-
tte overeen in
teigendom van
schacht en ge-
in dien eisch
kan zich daar-
haren.

kunnen" wel

an het socia-

tegen de dog-
tanger van het
er, omdat het
derlijke zede-
een goddelijke
ond. Evenzoo
archisten, un-
elijk als men
die principi-
at een katho-
alistisch stre-
nemiddel en al
zoo iemand
dzakelijkheid
dogmata der
verder, een

ezus.

de bewering,
s Heeren god-
menscheijke
, maar dat is
Christus, dat
dit. Zijn men-
e tot het cre-
van goddelijk
handeld over
ezus Christus
as ze voleind-
ding van den
was de Zoon

reeks vinden

geven, dat de

or zooveel zijn
zekerheid, ook
heeft aansluit-
er in die voor-
et terwille van
en eerbied voor
Heeren, penn-
rug. Ter voor-
hier nog slechts
I. de Middelaar
ogenblik ophield
moeder moest
rs was, en I.
p, of de Heer
oeten zijn: van
ustzijn van zijn

en antwoorden:

ontbrak Hem
r had Hij het
zijn leven een
klaar doorbrak
mak dit sterk in

ek op den voor-

weinig in het

t, enkele jaren

op de Evan-

gehouden-

twikkeling

het Verslag-

katholiek is verplicht om meer aan te nemen en te houden dan hetgeen niet als ketterij is gebrandmerkt, en tot de waarheden, die door hem moeten gehouden worden, behalve de dogmata, behooren ongetwijfeld de duidelijke uitspraken van het natuurrecht. Welnu, onder die uitspraken behoort de noodzakelijkheid van den privaateigendom ook der productiemiddelen; en bovendien heeft heeft paus Leo XIII wel niet ex cathedra, maar toch met authentiek gezag in de encycliciek *Rerum Novarum* dien eisch van het natuurrecht helder en scherp aan de geheele wereld voorgehouden. Al is nu de economische eisch van het socialisme niet vlakweg ketterij, zij is toch in strijd met de zuivere katholieke beginselen, en mag dus door geen katholiek gehouden worden. Zelfs alle burgers van een staat zouden niet gerechtigd zijn, om vrijwillig afstand te doen van hun bezittingen, om aldus vrijwillig collectief bezit in te voeren. Daardoor immers zouden zij een feit stellen, dat in strijd is met een eisch van het natuurrecht; terwijl bovendien hun kinderen door dien afstand volstrekt niet gebonden zouden zijn, wijl zij het recht van privaateigendom niet ontlepen aan hun ouders, maar aan hun menscheijke natuur" (blz. 445—447).

Tot zoover Rome.

Breedere uiteenzetting zal niet noodig zijn.

Volgens Prof. Aengeneent zijn socialisme en katholicisme onverzoonlijke tegenstellingen, en het is niet ondienstig daarop de aandacht te vestigen. Het is immers zonder twijfel, dat in de roomsche kringen een niet gering deel naar den socialistischen kant overheeft, evenals in Duitschland 't roomsche centrum met de socialisten samenwerkt, doch deze neiging naar links past feitelijk niet in de roomsche lijn. Mannen als Aengeneent moeten haar veroordeelen, en tot dusver heeft de „orthodoxe" partij deze synthese-strooming kunnen keeren, doch zal ze dien tegenstand volhouden? In Rome is veel mogelijk. Wanneer de absolute dogmata maar onaangestast blijven, is ze uitermate rekkelijk, en voor de godienstigheden van de praktijk leent zij gaarne een open oor.

Nog enkele opmerkingen moet ik over het roomsche standpunt maken.

Zij betreffen de grondbeginselen van de leer van den eigendom.

Doch daarover een volgende week.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

VII.

Calvinisme en wijsbegeerte.

Er is iets misersigs en onzegbaar tragisch in, de knapste denk-kerels heldhaftig te zien worstelen met de venijnig-doornige waarheidsproblemen, zonder ooit nu eens een echt-duurzame overwinning te behalen.

Er is in den veroveringstocht van de ridders der wijsbegeerte naar de Lichtstad iets van de droevige belachelijkheid van den Duitschen opmarsch naar Parijs: Er werd „Sieg" op „Sieg" behaald, maar de lauweren en fanfares brachten geen stap nader tot den gedroomden vrede. Er „siegde" de roemzuchtige heldenschaar zich ziek.

Is er in de laatste halve eeuw één ontdekking gedaan, die aan den mensch, en ook aan de menscheheid, zoo echt het gevoel van een wetenschappelijke triomf heeft gegeven als de titanische greep van Einstein, waarmee deze man het heele wereldbeeld veranderd heeft?

En toch is het resultaat voor den opbouw van een bevredigende wereldbeschouwing eer negatief dan vruchtdragend geweest. Tot dusver geldende zekerheden zijn, door één geniaal onslag, van hun basis gerukt, en, als van hun anker gekapte luchtbalons, weggezweefd.

Relativiteits-theorie heet de nieuwe vinding, en dat is het eerlijke woord, want, indien Einstein gelijk heeft, vernévelt het „vast bestek" van het wereldpaleis, waarin wij wonen, in betrekkelijkheden.

•••

Er is gevaar voor den christen, die profetisch „alle dingen weet", in trotsche zelfgenoegzaamheid van den ivoren toren zijner orthodoxie op dit krachteloos spel van schemerzieke zielen neer te zien.

Maar dit doende, zou hij al te schamel de bewijzen geven van zijn christen-zijn.

Noch met hoogmoedige verachting, noch met zwaarmoedigen spot (op de manier van Louis Couperus, die zegt: „Ik denk niet meer, ik absorbeer, ik snuif het leven"), is de mensch tegenover het ontmoedigend en succes-arme streven naar wijsgeerige waarheid verantwoord.

De christen zeker niet.

Want christendom is tegelijk zekerheid en zoeken, wéten en schouwen-in-een-duistere-rede, hebben en jagen naar het wil.

De christen staat als eeuwigheidsmensch boven

zijn tijd en is, als looper in de loophaan, tegelijk kind van zijn tijd.

Hij leeft dezen tijd, verdorven en reformatorisch, decadent en schitterend opvlammend als een zomeravond-zon, als christen mee. Hij geeft aan dien tijd en hij neemt er uit. Hij schreit mee en hij dankt mee. In al de benauwdheden der zich afplagende menscheid is hij benauwd, in al haar kleine successen (als zelfs het ontdekken van een verre ster) deelt zijn sympathie!

Want de Geest Gods is in de wereld. — De Geest Gods, die het gelat des aardrijks in iedere lente vernieuwt, maakt telkens de doodelijk-vermoede menscheid weer jong en bezielt haar met den geheimzinnigen, geduldigen, heldenmoed, om toch voorwaarts te gaan, en, hoewel duizendmaal teruggeworpen, nóg weer te worstelen naar het onbekende Licht!

De Geest Gods is in den geest der menscheid (dat had Hegel goed gezien!); de geest der menschen openbaart zich in hun wijsbegeerten; en filosofie kent men niet anders dan door filosofie.

Hoe zou dan wijsbegeerte voor den christen onplichtmatig en onbelangrijk kunnen zijn?

•••

Bovendien, — wij zitten zelf ook dik-op in een crisis.

De zoogenaamde kerkelijke muur, waarover men zoogenaamde handen reikt aan zoogenaamde medestrijders, bestaat meer in de naïve verbeelding dan in de werkelijkheid.

Ook de slagboom tusschen ons en den nieuwen tijd is geen contactversperring.

In wording en gisting is onze beschouwing van den staat, van de sociale levenswijze, van het recht der vrouw, van de opvoeding der rijpere jeugd, en van zooveel meer.

Wie meent, dat hij met zijn levens- en wereldbeschouwing klaar is, omdat hij de Schrift heeft, en van zijn persoonlijke verlossing verzekerd is, bewijst daardoor, dat hij nog niet meer dan de melk des evangelies heeft gedronken.

In meer dan één opzicht staan wij, christenen, niet aan het eindpunt, maar aan de begin-streep van het geestes-strijdperk.

In een vroegere reeks artikelen over „de beweging der jongeren", en over „het doel der jongeren", hebben we dat reformatorisch tekort in ons christelijk leven uitvoerig aangetoond en met vele citaten uit Kuyper's en Ravinck's geschriften toegevoegd.

Vooraf op wijsgeerig gebied staan we aan den ingang van een te lang geschuwden weg, aan het begin van een te lang verzuimde taak.

•••

Maar het is, voor wie niet geheel als een onnozele staat tegenover de wijsbegeerte, géén wonder, dat de christen aarzelt....

Indien ergens, dan is het hier zoo verlokkelijk niets te doen, omdat de optocht naar het wijsgeerig Jeruzalem een pelgrimstocht schijnt langs ongebaande wegen.

Eén ding echter hebben wij, gereformeerden, bij andere christenen vóór: dat wij op het gebied van het geestes- en cultuurleven een wegbaner hebben in Calvin.

Het calvinisme geeft ons bij den wijsgeerigen opbouw van ons christelijk leven de schoonste kans bij het minst gevaar.

Aan het zeker kennen en bewust aanvaarden van de eeuwige beginselen der waarheid, paart de calvinist (die het écht wil zijn) den wil tot vooruitgang, den plichtimpuls tot reformatorische ontwikkeling.

Professor Troeltsch noemde het calvinisme een ón-wijsgeerige theologie en hij heeft gelijk, maar ook ongelijk.

In het land van Luther is zeker véél meer aan filosofie „gedaan", dan in de landen, waar het gereformeerde protestantisme doordrong. — vooral in Nederland is de oogst bitter schraal geweest (de éénige filosoof van beteekenis, dien ons volk kan aanwijzen, was een Jood: Spinoza!) — maar men vergete niet, dat in Duitschland de opkomst der filosofie voor niet zoo'n klein beetje het gevolg was van de inzinking der religie, en als Ersatz van den godsdienst bedoeld werd.

Ook bedenke men, dat bij geestesverschijnselen als kunst en wijsbegeerte de landaard een factor van invloed is. De Duitse volksziel is meer tot bespiegeling geneigd dan de ziel van ons volk, — volgens professor Meines, het nuchterste van alle Germaansche volken!

En eindelijk, — om eerlijk en volledig te zijn, behoort men ook in aanmerking te nemen het verschil tusschen den opzet en het verloop, tusschen het beginsel en de geschiedenis, van het calvinisme.

Calvin zelf was, krachtens zijn geestesaanleg, eigenlijk een geboren filosoof. Vergelijk men hem met gestalten als Luther en John Wesley, dan ziet men duidelijk de wijsgeerige ader. In het mystiek-vrome boek der Institutie, blijkt uit de structuur en de architectoniek, dat het de bedoeling van den schrijver geweest is de christelijke heilswaarden te zien, en te toonen, als redelijke eenheid, als wereldbeschouwing. Calvin ziet den

mensch als middelpunt der om hem heen geschaapen wereld, en, met die wereld, staande in persoonlijke verhouding tot God. Dat is filosofie, tenminste het uitgangspunt van de filosofie. Calvin begint de wijsbegeerte niet met het stellen van de verhouding tusschen subject en object (de zake-lijke verhouding), maar met het stellen van het menscheijk subject tegenover het goddelijk Subject (dat is de religieuze verhouding).

In het calvinisme, — dat al het leven betreft onder den godsdienst, het leven verheerlijkt tot godsdienst, — ligt dus de eisch en de drijfkracht tot wijsgeerig onderzoek.

Calvin heeft dien christelijken plicht erkend en positief gesteld.

De wijsbegeerte in zijn Institutie is geen onopzettelijkheid, maar wilsbewustzijn.

Reeds de naam van zijn boek propageert het beginsel.

Gelijk Augustinus, — Calvin's voorbeeld en meester, — door zijn hoofdwerk te noemen: de *Civitate Dei* (over den staat, of stad, Gods), op Platonische manier de wereld als verwerkelijking van gedachte, als uitvoering van raadsplan (in Ps. 89 „vast bestek" genoemd) karakteriseerde, zoo heeft Calvin, door aan zijn waarheidsbeschouwing den titel: Institutie, — dat is instelling, stichting, — te geven, voor ieder, die niet stekblind is, duidelijk getoond, dat hij in den redelijken samenhang van de wereld en haar geschiedenis, gelooft, en naar wijsgeerige kennis van natuur en openbaring streeft.

Trouwens van gissen, — en dus van vergissen, — behoeft hier geen sprake te zijn, waar deze hervormer letterlijk en uitdrukkelijk den eisch gesteld heeft tot beoefening van de *philosophia christiana* (de christelijke wijsbegeerte).

Wanneer dus het calvinisme in den loop der jaren, na den grooten vrijheidsoorlog, arm en traag gebleven is in de beoefening van de wijsbegeerte, zoo is dit niet de schuld van het calvinisme, maar van de calvinisten.

Onverschilligheid tegenover de wijsbegeerte is niet gevolg maar inopsequentie van het calvinist-zijn.

Met den besten wil van de wereld kunnen wij voor dit tekort geen geldende verontschuldiging ontdekken.

Evenals de laksheid tegenover de kunst, heeft men ook den Jan-Salig-geest tegenover de wijsbegeerte willen vergoelijken met een beroep (nota bene!) op den rijkdom en de vastheid der christelijke religie, zeggende: wie religieus schatrijk is begeert de koperen penninksken der wijsbegeerte niet!

Wie zoo spreekt verklaart wel iets, maar verschuldigt niets.

Want de calvinist stelt er juist zijn eere in, dat hij Gods eere zoekt, en niet uit behoefte, maar uit gehoorzaamheid, leeft.

Tegenover alle weeke steuningsreligie en zelfzuchtige verlossingsreligie plaatst hij de eminentie van zijn herscheppingsreligie, die haar einddoel vindt in het volmaakt zijn van den mensch Gods, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.

De filosofie is een goed werk.

Een vroom werk.

Een Godverheerlijkend werk.

Filosofie is onderzoek van het maaksel Gods, nadenken van de gedachten Gods, het kennen en scherp van de vermogens, waardoor God den mensch, als drager van Zijn beeld, boven alle schepselen verheft.

Filosofie beteekent: liefde tot wijsheid.

Wie in den waren zin van het woord filosoof is, heeft God lief, omdat God de opperste Wijsheid, en de bron van alle wijsheid, is.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

II.

D. Th. Jaarsma, „Het Ontwaken".

Na de algemeene bespreking, waartoe de opzet van het 12-deelig werk „Thiss" aanleiding gaf, is thans aan de orde de behandeling van den eersten roman uit dezen cyclus „Het Ontwaken".

Met een enkel woord reeds gaf ik in m'n vorig artikel den inhoud aan van dit boek.

Het vertelt van de liefde van Thiss, den hoofdpersoon voor de blinde Titia, haar wederliefde, hun huwelijk en Titia's dood bij de geboorte van het eerste kindje. Dat sterven van Titia vernietigt ineens het geluk, dat Thiss in hun beider groote liefde meende gevonden te hebben en wekt hem tevens uit den droom van zijn onbewust, landelijk geluk op tot het leven.

Dat is dus het ontwaken, waarvan de titel spreekt.

In meer dan een opzicht is dit boek het bespreken waard.

Allereerst wel om de figuur van den hoofdpersoon, Thiss.

Thiss is een jonge, Friesche boer, die op de groote boerderij van z'n oom Jacob, Titia's vader,

het bedrijf mee leidt. Hij is een natuur-enthousiast, die niet uitgejubeld raakt over de schoonheid van het wijde Friesche land en z'n klare lichten. In de heerlijkheid der natuur en het genieten van haar wonderen ligt al zijn geluk en alle openbaring van haar schoonheid vervult hem met nieuwe vreugde, wekt nieuwe ontroering in z'n ziel. En, stemmingsmensch als hij is, geeft hij telkens weer spontaan uiting aan zijn blijdschap in lyrische ontboezemingen, die ons nog eens weer de reeds beschreven schoonheid doen zien, maar nu door het temperament van den genietster heen, en dus weer geheel anders.

Op mij maakt daarom deze Thiss een Pallieter-indruk, maar ik moet er direct bijvoegen, zonder de bezwaren, die het Pallieter-type voor ons gevoel heeft. Want wel is hij als Pallieter onverzadiglijk in z'n genieten, kent hij tijd noch uur als hij zich koestert aan z'n geluk, maar hij blijft niet staan bij de schoonheid, die hem bekoort, doch klimt op tot Hem, die dat alles zoo heeft geschapen en geordend.

In z'n doen echter komt hij geheel met den uitlandigen Vlaming overeen: in een krakenden onweersnacht wandelt hij met Titia naar een heuvel, ver weg, om daar op een bank te gaan zitten, en haar, de blinde, van het majestueuze te vertellen; en als hij in een zilveren maanacht met z'n blinde verloofde naar huis rijdt in een lichte tilbury, ligt hij geheel achterover, om de heerlijkheid van den sterrenhemel als in te drinken.

Dit alles neemt niet weg, dat ik Thiss' bewondering voor het schoone der natuur de sterkste eigenschap van dit boek vind. Want daardoor in deze roman vol van natuur-impressies, die voor het beste taalfingers-proza niet onderdoen in warmte en kleur van stijl. Meerdere fragmenten zijn bekoorlijk als de fijnste stillevens-uit-de-natuur en ge weet soms waarlijk niet, wat u meer treft, de zuiverheid van waarneming of de zuiverheid van weergave.

Er is voor mij dan ook geen twijfel aan, de echte kunstenaarsvisie ontbreekt den Schrijver van dit boek niet.

Er is nog meer aantrekkelijks.

Zoo de groote liefde van den Schrijver voor Friesland en z'n frische kijk op het Friesche volk, dat hij in al z'n gewoonten, z'n gedachten en opvattingen blijkt te kennen uit eigen aanschouwen. Daardoor komt er zooveel leven in 't verhaal, vooral voor ons Hollanders, die hoogstens den buitenkant kennen van 't Friesche volkskarakter. In de vele tooneeltjes van Friesch leven, van marktdagen, bruiloften, zondagsdagen, ook van schaatsfeesten en wintersche huiselijkheid, is iets pittigs, iets weldadigs, omdat het zoo gansch ongewoon is in de moderne literatuur en zoo geheel andere atmosfeer ademt. Ik voel er iets in van denzelfden idyllischen geest, die mij in het Vlaamsche proza zoo bekoort.

Dan moet ik met erkentelijkheid vermelden meerdere, m.i. uitstekende fragmenten van gezond realisme, werkelijkheidsschildering, waarachter niet de jacht zit naar het sensationele. Er gebeurt in heel het boek niets buitennissigs en toch houden meerdere tooneelen uw belangstelling strak gespannen. Dit is een verdienste, die waarlijk aan niet vele moderne geschriften kan worden toegekend.

Minder voldoet ons de religieuze sfeer van dit boek.

Kennelijk wil het zijn een proeve van christelijke romankunst, maar het christelijk element is van ietwat zonderling gehalte. Het bestaat eigenlijk alleen uit een samenstel van stemmingen en, vaak te onpas gebruikte, christelijke „termen". De menschen spreken in hun gewone doen de taal van Jesaja, en uit den Bijbel lezen ze hardop voor gedeelten, die er zoo niet in staan. Herhaaldelijk ook worden bij het orgel psalmen gezongen — onbekende klanken in de moderne romanliteratuur! — maar de berijming is meerdere malen een totaal onbekende; er wordt overluid gebeden, maar in woorden, die veelmeer stijlwarmte dan geloofs-warmte verraden.

Het beeld, dat, in verschillende persoonsteekeningen, van den christen wordt gegeven, is daarom ook gansch verschillend van wat de werkelijkheid doet zien. Immers spreekt een christen in het dagelijksch leven niet in gewijde taal en evenmin vergeestelijkt hij in den gewonen gang der dingen allerlei kleinigheden, die hij passeert. Er is zekere onnatuurlijkheid in denken en doen, zekere overdrevenheid in het spreken, die een toetsing aan de werkelijke levensopenbaring van den christen niet kan doorstaan. En het wekt uw bevreemding, dat de auteur, die een zoo zuiver waarnemer blijkt wat betreft de dagelijksche dingen en dikwijls zelfs verrassend scherp ziet, in dezen zoo heel weinig op de werkelijkheid heeft geleet. „Theoretische" christenen zijn de figuren in het overigen verdienstelijk visionele boek. Dit is te betreuren, omdat lezers, die zelf niet een christelijke levensbeschouwing zijn toegedaan, daardoor een totaal verkeerd indruk krijgen, van de praktijk der christelijke belijdenis. Maar veelmeer nog, omdat bij dit alles van het werkelijk-christen-zijn niets blijkt: stemmingen en woorden nemen de plaats in van het levensbeginsel, 't geloof in Christus en de nood-

zakelijkheid van dat geloof. En waar deze kern gemist wordt, althans niet blijkt, moeten de op zichzelf dikwijls juiste woorden en gedachten van dit boek, op den denkenden lezer wel den indruk maken van hersenschimmen en tot volkomen foutieve voorstellingen leiden.

Enkele voorbeelden mogen ter verduidelijking van het hierboven gezegde dienen.

Den toon der gesprekken kan men kennen aan een fragment als het volgende, één uit zeer vele gelijksoortige stukken.

Na een verfrisschen onweersnacht werkt Thiss in den moestuin. Titia komt aangewandeld.

„Titia! riep hij geestdriftig. Kind! kom! De wereld brandt! Ze rookt aan hare kinnen, ze brandt van vruchtbaarheid!

— Hoe frisch is de morgen, sprak ze. 't Afgelopen is weder opgericht en 't gevloeden is op nieuw neergedaald.

— Titia, zeide hij, dit is het waar geluk!

Ze vroeg:

— Is er nimmermeer, Thiss, de oude wankelmoe-

digheid?

Hij lachte, hij was 't te boven. Gul zeide hij: — Neen, mijn kind, neen! Niemand is zuiver, die verdoken bezorgdheid in het hart kweekt. Hetgeen was, is mij een gave geworden tot onvergankelijk bezit. Hetgeen is, ik verwerf het door de overgaaf van 't willig hart. Hetgeen komen kan, ik wacht het in deemoed en betrouwen. 't Zal alles goed met ons gedaan zijn.

— Zoo is het dan nu alles wel, zeide ze. Slechts het zijnde zal ons vervullen, waar immers ook het wordende niet geweten wordt. 't Is alles in Gods hand.

En ze ging naar binnen.

Men gevoelt in zulk een gesprek een overdrevenheid, zoowel ten opzichte van de natuurlijke als van de geestelijke dingen, die een weeg-zoete bij-smak achterlaat. De stemming is onnatuurlijk en daardoor worden de woorden weinig anders dan phrasen; en de vorm doet daar nog het zijne bij. Zulk een hooge spanning van geloofs-heraïsme ontstaat niet zonder directe aanleiding en op een toevallig oogenblik, ze is alleen mogelijk als dagen van zware geloofs-beproeving worden doorleefd. Daarom kan ze ook hier moeilijk anders zijn dan een in theorie opgezette „stemming" en geen realiteit.

Een tweede voorbeeld ontleen ik aan de passage, waar Thiss en Titia een openlucht-samenkomst bijwonen, een „zendingsfeest" in Gaasterland. Onder diepe ontroering luisteren ze naar het openingswoord van een ouden prediker, die spreekt naar aanleiding van het bericht, dat een der zendelingen is vermoord; de emotie wordt nog groter onder 't gezang en de collecte — hier is ze weer sterk overdreven naar mijn gevoelen —, zóó, dat Thiss zegt:

„Titia, kind! God zelf is in ons midden! Zijn heilig Wezen is af te lezen van de gelaten (!) van allen die hier verzameld zijn!"

En dan volgt dit zeer zonderlinge stuk:

„Toen 't gezang gedaan was, verspreidde zich al 't volk naar verschillende spreekgestoelten. Thiss echter zeide tot Titia:

— Voor den bekeerde is de preek een uitgeschloede bloem. Niet elken dag zijn we in een zoo schoone kerk! Kom, laat ons rondgaan!

Titia lachte en sprak:

— De gezonden hebben den medicijneester niet van nood! Leid mij, m'n jongen.

En ze gingen wandelen in het bosch."

Zoedaniige beschouwing behoeft onzerzijds geen nadere overweging. Maar ze teekent de sfeer van het boek!

Nu moet ik herhalen, wat ik in m'n vorig artikel al zei, dat dit boek 't eerste deel is van een werk in 12 stukken en dus niet een afdoend oordeel kan worden uitgesproken. Best mogelijk b.v., dat Thiss zelf in een der volgende deelen tot andere opvattingen komen zal omtrent religieuze dingen en dat „het ontwaken" hem ook in dit opzicht uit z'n stemmingen-droom wekken zal. Maar ieder deel zal toch „een op zichzelf staand geheel" zijn en dus mogen we ook dit boek afzonderlijk bezien. Daarom meende ik het recht te hebben tot spreken over het christelijk gehalte.

Bevredigen doet dit ons niet, allermint soms. Dikwijls is het, op z'n zachst gezegd, zonderling. Maar dat neemt niet weg, dat er toch veel is in dit boek, dat we waardeeren kunnen, en in ieder geval zie ik het heel wat liever in onze christelijke gezinnen als lectuur, dan menig modern product van literatuur, waarin we toch ook elementen voor waardeering vinden. Er zijn heel goede, soms zelfs ontroerende stukken in dezen roman (b.v. 't hoofdstuk over Titia's dood) en de stijl is over 't algemeen warm en zuiver. Het, zeker eigenaardige, verschil met de meerderheid der christelijke lectuur is dan ook dit, dat hier het artistieke gehalte alle recht geeft om van kunst te spreken. Maar, jammer genoeg, is het christelijk element niet zóó, dat het den naam „christelijke kunst" rechtvaardigen zou. Werkelijk christelijke kunst moet van een geheel ander christendom getuigen.

C. TAZELAAR.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Indianen-Zending.

Van de Indianen gaat nog altijd een bijzondere bekoring uit. De jeugd verstond in vroegere jaren de boeken van Aymard en anderen; en wie heeft er niet gedweept met vele edele figuren uit de prairien van Noord-Amerika?

Dat de Indianen zeer eenzijdig voorgesteld worden in deze boeken, wordt eerst later beseft. Schier alle nadruk werd gelegd op de ondeugden, die ook dit volk natuurlijk niet vreemd zijn; van sommigen werd de moed, ook de edelmoedigheid geprezen; maar zij waren de uitzonderingen op den regel; over het algemeen werden de Indianen voorgesteld als sluw en vals en wreed; zij waren niet zoo heel veel meer als een volk van moordenaren, ja van sluipmoordenaren.

God heeft echter ook in deze menschen rijke gaven gelegd, en Hij heeft ze met eigenschappen versierd, die ze duidelijk kennen doen als beeld-dragers Gods. Het is echter verkeerd een Westerschen maatstaf voor deze natuurkinderen aan te leggen; zij moeten worden gezien bij het licht van hun omgeving, en beoordeeld naar het richtsnoer van Gods Woord. En dan hebben kenners van de Indianen aangetoond, hoe ook onder hen adel-dom van karakter geen zeldzaamheid is, en in hen krachten schuilen, die ons tot jaloerschheid mogen wekken.

Wij mogen ze niet idealiseeren; hun zonden behoeven allermint te worden weggedoeld. Maar als God hun Zijn reddende genade betoont, dan wordt openbaar, dat zij in de volkerenrij waarlijk niet de minste plaats innemen ter verheerlijking Gods.

Of de overheid der Vereenigde Staten van Noord-Amerika hen goed en recht behandeld heeft, beoordeelen wij hier niet. Wel schijnt het zeker te zijn, dat de veelszins goed bedoelde politiek schipbreuk heeft geleden. De regering heeft ingesteld United States Service, een groot en kostbaar lichaam. De Indianenkinderen worden gedwongen op gouvernementsschoolen te worden onderwezen, om ze zoo hun te groote vrijheidsneigingen af te leeren. Maar dat zulk een poging wel mislukken moet, springt in het oog.

Het Evangelie werd en wordt ook aan de Indianen gebracht. Hun eerste zending is geweest de bekende John Eliot, die bijna een halve eeuw onder hen gearbeid heeft; in het jaar 1690 stierf hij, 84 jaren oud. Welk een merkwaardig, zelf-opofferend leven heeft deze man Gods geleid! Dr H. Beets vertelt ervan in zijn „Triumfen van het Kruis, en Dr Arthur Pierson in zijn „De nieuwe Handelingen der apostelen". Deze mensch was prediker en herder, generaal en staatsman, stichter van modelkolonies en opleider van inlandische evangelisten (want hij ging reeds van de gedachte uit, dat de rechte zendingsmethode is het Evangelie door inlanders aan de inlanders te laten brengen), en natuurlijk was hij ook taalgeleerde. Duizenden tot het geloof gebrachte Indianen vergaderde hij in dussenaande nederzettingen, met een republikeinschen regeringsvorm, en voorzag ze van burgerlijke rechtspraak, maatschappelijke en industriële hervormingen, en godsdienstige instellingen. Van hem is afkomstig de beroemde Indiaansche Bijbel, welke thans door niemand meer gelezen wordt, maar waarvan gezegd kan worden: „het is geen ruïne, maar een pyramide".

Anderen hebben het door Eliot zoo voortreffelijk begonnen werk overgenomen en voortgezet. Tegenwoordig werkt o.a. ook de Gereformeerde Kerk van Noord-Amerika onder de Indianen, en wel onder de Winnebago Indianen. Uit „De Heidenwereld", mij door Dr H. Beets toegezonden, waarvoor ik hem vriendelijk dank, verzamel ik eenige gegevens. In de 17e eeuw woonden zij nog in Wisconsin, maar langzamerhand werden zij teruggedreven tot hun tegenwoordige woonplaats in Nebraska's noordoosthoek. Vroeger werkten er de Presbyteriënen, maar sinds 1908 de Gereformeerde Kerk. Gebouw na gebouw is reeds verzezen, een kerkje, een school, een predikantswoning, ook een gebouw voor het verenigingsleven. De gemeente groeit van jaar tot jaar. „Winnebago" moet teekenen „volk van het vuile water", maar de Geest en het bloed van Christus werken ook hier reinigend.

Ongetwijfeld zullen velen gaarne van de zending onder de Indianen iets meer hooren. Wij meenen, dat dan het pas verschenen boek „Jaalaan" uitstekende diensten kan bewijzen. „Jaalaan" betekent „Tot weerziens", een Indiaansche afscheidswoord. Het boek is geschreven door Gustav Harders, en uitgegeven als laatste deel van den 25en jaargang der Chr. Bibliotheek, C. F. Callenbach te Nijkerk. Het is een echt zendingboek, en met genoegen kondigen wij het aan. Hier leert gij de Indianen van een andere zijde kennen als in de boeken van Aymard en dergelijken. Welk een edele figuren zijn Jorjilla en Dallediene. Op het leven van de Indianen valt hier een verrassend licht. De intekenaren op Callenbach's bibliotheek zullen ongetwijfeld blijde zijn met dit boek.

J. D. WIELENGA.